

1

Didelis veidrodis nusileidžia tarsi lango varčia. Moteris, ką tik nulenkusi svertą, šypsosi, kaskart perbėga šiurpuliukai. O jeigu rėmas trinktelės į parketą ir stiklas suduš? Tačiau prisilietimas duslus – pasaulis padalytas perpus. Šiapus baltos ir aukso spalvų salonas. Kitapus, slepiami veidrodžio, – alkova, žvakė, alsuojantis nuogas vyras...

Į saloną įsmunka šambelionas. „Didenybe, ponas kancleris atvyko.“ Moteris jau sėdi prie piupitro, rankoje laiko plunksną. Jos kūnas po ilga suknele pritvinkęs meilės. „Pakvieskite jį už-eiti!“

Ji eina prie senio pavandenijusiomis akimis, pernelyg plačiais pečiais, palyginti su blauzdomis, aptemptomis baltomis kojineimis.

– Kunigaikšti, tikiuosi, atėjote man pranešti, kad Kazanės gubernijoje atkurta tvarka...

Audiencijai pasibaigus ji puola prie sverto. Veidrodis pakyla, atidengia alkovą... Vyro, iš kurio glėbio ji ką tik ištrūko, kūnas tvirtas, išvogotas randais. Naujasis belaisvis lieknas, jo lūpos švelniai papūstos... Jis šūkteli iš malonumo kaip tik tą akimirką, kai šambelionas sukosti už durų prieš pranešdamas apie

naują vizitą. Moteris ištrūksta, apsirengia, pasitaiso šukuoseną. Veidrodis nusileidžia, paslepia alkovos įlankėlę...

– Ponas Anglijos ambasadorius, seras Robertas Ganingas!

Ji eina prie fotelio, kuriame snaudžia katinas, mikliai paglosto jį ir nuveja.

– Ateikite prie židinio, ekscelencija. Tikriausiai nesat pripratus prie mūsų rusiškos pagėlos...

Anglas išeina. Veidrodis vėl pakyla. Meilužio plaukai smulkiai garbanoti, šviesūs kaip albinoso, lūpos mėsingos. Dvare jį pravardžiuoja „Baltuoju negru“. Moteris jam atsiduoda kaip žinovė... Vyras jau tuoj pat patirs orgazmą, o prieškambaryje girdėti švokščiantis kosulys.

– Didenybe, feldmaršalas Suvorovas!

– Brangusis Aleksandrai Vasiljevičiaui! Man sako, kad sultonas sprunka nuo pergalingų mūsų kariuomenių. Tai kada įvyks Konstantinopolio apsiaustis?

Alkova atsiveria. Meilužis beveik susidrovi. Moteriai atrodo, lyg jį valdytų ir tuo pačiu metu mokytų ją paimti...

– Prancūzijos ambasadorius ponas de Bretėjus!

Ji sėdi abejingu veidu, leidžia vyrui prieiti, tarp pirštų trupina tabako žiupsnį.

– Taigi, pone barone, jūsų dvaras atkakliai mano, kad mano neapykanta daro jums didesnę garbę negu draugystė?

Veidrodis pakyla, jaunutis meilužis ašaroja, lemena apgailestavimus, paskui nurimsta tarsi paguostas vaikas.

– Didenybe, jo didenybė Švedijos karalius!

Kalbėdama su karaliumi moteris ant lūpų junta sūrias meilužio ašaras...

– Didenybe, ponas Didro!

– Brangusis drauge! Jūs, filosofai, dirbate tik popieriuje, kuris viską ištvėria. Aš, vargšė imperatorė, dirbu su žmogaus paviršiumi – oda, o ji daug dirglesnė ir jautresnė kutenimui...

Didro karščiuojasi, gestikuliuoja, numato įvykius ir išėina.

Moteris vėl pakelia veidrodį. Meilužis juokiasi: „Tas nevėkšla prancūzas dar kartą jus sutriuškino?“ Ji priglunda prie jo, bučiniu nutildo meilužio juoką. „Ne, dabar aš pasislepiu už staliuko...“

– Ponas grafas Kaliostas!

– Didžioji cariene! Šį lydinį išlydžiau ugnimi spjaudančio Vezuvijaus viduriuose. Jauninančios jo savybės...

Veidrodis kyla, leidžiasi, vėl kyla... Akademijos prezidentė kunigaikštytė Dačkova. Svertas. Šviesiausiasis kunigaikštis Potiomkinas. Svertas. Džakomas Kazanova, inkvizicijos agentas. Svertas. Kunigaikštis Pavelas, nemylimas sūnus. Grafas Bobrinskis, neteisėtas sūnus. Svertas. Markizas d’Ormesonas. Svertas. Grafas de Sen Žermenas. Svertas...

Olegas Erdmanas vis atvožia ir užvožia kišeninį veidrodėlį: išorinė juodos odos pusė slepia alkovos tamsą, o stikle atsispindi salonas, kur imperatorė priima lankytojus.

Veidrodėlyje atsispindi ankštas kambarys: sofa, sena spinta, nuo knygų braškančios lentynos. Ant darbo stalo atsispindi sustingusi metalinė spausdinimo mašinėlės grimasa. Trys kalkėmis atskirti lapai – tai egzemplioriai...

„Mano kliedesių“, – pagalvoja, užbėgdamas už akių tiems, kas vertins jo scenarijų. Blogiausia būtų paprasta panieka: „Ar jūs, jaunuoli, bent pavartėte vieną kitą brošiūrą apie Jekaterinos II gyvenimą?“

„Daugiau negu jūs visi!“ – kaip išbandymą šnabžda Olegas, kurstydamas įsivaizduojamos žiuri panieką. Jis viską perskaitė, rašėsi pastabas, imperatorės gyvenimą išmano geriau negu... Geriau negu savo! Ta mintis jį pritrenkia. Tai tiesa, jis nebežino, ką veikė, tarkim, 1980 metų kovo 22 dieną. Nei išvakarėse, nei kitą dieną. Šios datos, dar tokios nesenos, išsibarstė lyg trintuko trupiniai. Lengviau atkurti imperatorės gyvenimą prieš du šimtmečius!

Ką gi ji ten veikia pirmose scenose? Ak, taip! Trupina kramtomąjį tabaką. Kaire ranka, nes kita skirta pabučiavimams... Dar yra staliukas, jį ji palieka tarp savęs ir Didro. Įsikarščiavęs filosofas pliaukšteli jai per kelius. „Aš visa nusėta mėlynėmis“, – skundžiasi ji juokdamasi... Bretėjus? Jekaterinos menkai vertinamas, kaip ir dauguma prancūzų diplomatų. 1762-aisiais ji paprašo jo finansuoti rengiamą valstybės perversmą. Versalis atsisako. Londonas skiria tam lėšų. Rezultatai – nesutarimas su Prancūzija, naudingos sutartys Anglijai... Vienas iš alkovos svečių yra „Randuotasis“ – Aleksejus Orlovas, toks pats bebaimis kaip ir jo brolis Grigorijus, tuometis meilužis. Vieną naktį, pasinaudojus panašumu į Grigorijų, Aleksejui pavyksta įsmukti į jaunosios carienės lovą. Tamsa palengvina užgrobimą. Pačiame siautulio įkarštyje Jekaterina pamato randus vyrui ant veido... O Kaliostas? Jis kvailina naivias Sankt Peterburgo sielas, kalba su dvasiomis, siūlo jauninimo procedūras... Jekaterina jį išveja – nemėgsta nei šarlatanų, nei masonų. O gal pavydi jo žmonai, žavingajai Serafinijai? Italas iškeliauja kaip magas: lygiai vidurnaktį dvylika karietų važiuoja pro kiekvienus iš dvylikos miesto vartų. Kiekviename ekipaže – tie patys Kaliostas ir Serafinija. O keliautojų registre prie kiekvienos užkardos – mago

parašas... Kas dar? Grafas Bobrinskis, Jekaterinos ir Grigorijaus Orlovo sūnus. Vaikas gimsta prieš pat valstybės perversmą, reikia slėpti jį nuo caro. Suvystytą į bebro kailiukus (rusiškai bebras *bobr*), jį nuneša į saugią vietą... Grafas de Sen Žermenas atvyksta į Rusiją 1762-ųjų pavasarį. Ketina dalyvauti sąmoksle? Markizas d'Ormesonas – vienas iš retų prancūzų, sulaukusių imperatorės malonės, ar jis ne Luji Fransua d'Ormesono, kuris 1789 metais pasipriešino Generalinių luomų susirinkimo pradžiai, pranašaudamas katastrofą, giminaitis? Atvykdamas į Rusiją Kazanova nusiperka tarnaitę, pavadina ją Zaira, ir – stebuklas! Prisiriša prie tos jaunos merginos. Tuo pačiu metu būna jai neištikimas su dailiu karininku Luninu – tai labai linksmina Jekateriną. Labiau už Džakomą jai patinka jo brolis Frančeskas – dailininkas, kurio teptukas įamžina Potiomkino pergales... O dar nemylimas jos sūnus Pavelas! Prieš pietus tas paliegęs vaikas sukeičia korteles su vardais, kad tik galėtų sėdėti šalia mamos... Mamos, kuri pasirašo taikos sutartis, priima Didro, susirašinėja su Volteru, sumuša turkus (tai džiugina humanistą de Fernè). Kuri kartais prieina prie didžiojo veidrodžio ir nuleidžia svertą...

„Bus panašu į Pietų Amerikos muilo operas, – kartą jį paerzino vienas jo bičiulių. – Trijų šimtų su puse epizodų televizijos serialas!“ Sutrikęs Olegas išlemeno: „Kodėl *su puse*?“ O tas užsikvatojo: „Todėl, kad tau prireiks mažiausiai pusvalandžio, kol išvardinsi visus Kati meilužius!“

Pašaipos nė kiek nesusilpnino jo ryžto. Olegas norėjo viską sužinoti apie Jekateriną: jos dienotvarkę (penkiolika valandų darbo kasdien), aprangos būdą – labai paprastą, santūrius

jos kulinarinius pomėgius, manijas (šniaukiamą tabaką, labai stiprią kavą). Jis išmanė politines jos pažiūras, susipažino su jos skaitiniais, susirašinėjimo partnerių asmenybėmis, kūno potroškiais (daugybės biografų išjuoktą „gimdos pasiutligę“), rytinį įprotį pasitrinti veidą ledo gabaliuku, jos aistrą teatrui, pomėgi jodinėti arkliu apžergus, o ne šoniniu būdu...

Taip, viską apie Jekateriną. Tik štai dažnai tas „viskas“ atrodė keistai neišsamus.

Paslaptį įminti galbūt galėjo padėti žodžiai, kurie kartais išsprūsdavo šiai protingai moteriai: „Tikroji mano gyvenimo blogybė – kad mano širdis negali nė akimirkos gyventi nemylėdama...“

— **M**iegojai ar ką? Skambinau dešimt kartų! Kaimynė apie Kati-katytę! Ar galiu paskaityti tavo šedevrą? Na, atsibusk, Erdmanai! Pabučiuok mane! Išvirk man kavos, o gal į mumiją pavirtai...

Olegas šypsosi pro vaizdinių miglą: baltos ir aukso spalvų salonas, kylantis veidrodis, alkova... Lesios lūpos kaip ledokšnis. Jis grįžta į dabartį: kambarys komunaliniame bute, penkiolika gyventojų įsikūrę septyniuose kambariuose, bendra virtuvė, vienintelis vonios kambarys. Kasdienis pragaras, bet ir čia galima būti laimingam (gyvi būdami jo tėvai taip sakydavo: pragare naudokimės ugnimi...). Jis laimingas, junta sniegą ant palto, kurį jam į glėbį nusimeta draugė, trumpai prie jo priglundančio kūno šilumą. Laimingas matydamas, kaip Lesia atsisėda tarp tos netvarkos ir sukuria šiek tiek harmonijos. Laimingas net eidamas nesibaigiančiu koridoriumi, kur tvyro susispietusių gyvenimų išgaros, įžengdamas į virtuvę – palaima, jis vienas! Ir sprausdamas kavinuką ant viryklės, prislėgtos sunkiais šeimyniniais puodais sriubos. Atverta orlaidė – šaltas oras sustiprina kaistančios kavos aromatą.

Laimės svaigulys: kitame komunalinio labirinto gale jo laukia mylima moteris...

Iš koridoriaus jis mato kambario vidų, Lesia skaito išsitiesusi ant sofos. Atkišusi lūpas kaip maža mergaitė, pūsteli į skruostą sukutenusią garbaną... Pastaruoju metu jis pastebi smulkmenas, kurių niekaip nebūtų pamatęs, jei ne liguistas uolumas tyrinėjant Jekaterinos Didžiosios gyvenimą. Tosios, kurią istorikai vadina „rusiškąja Mesalina“, o Olegui tampančios andainykščiu vaiku – maža vokiečių kunigaikštyte, žvelgiančia į Baltijos jūron krintantį sniegą...

Jam knieti pasakyti Lesiai, kad, įsivaizduojant tą pamirštą vaiką, galima nujausti kitokį jos būdą gyventi. Taip pat mylėti...

– Erdmanai, išsiverk batraiščius, tau prireiks virvės!

Lesia dramatinizuoja vaidybą: tai profesinis iškrypimas, būdingas jų, jaunų kino kūrėjų, terpei. Tačiau jis pajunta, kaip kvėpavimas ima trūkčioti tarsi nuo smūgio į saulės rezginį.

– Ne, tikrai, tau lieka tik pasikarti! Tavo scenarijus – tikra *delirium tremens*. Net nejuokingas! Pažiūrėk į mane, ar aš juokiuos? Tiesiog esu priblokšta. Tas veidrodis, ta alkova – kas čia dabar? Įsivaizduoji žiūrovų veidus? Jie taip pat nesijuoks...

Olegas paduoda Lesiai puodelį, stengiasi likti ramus.

– Iš tikrųjų tas scenarijus skirtas ne juokinti...

– Prašau? Gal netvirtinsi, kad šis groteskiškas vodevilis turi būti suprantamas pažodžiui?

– Taip, kaip tik taip ir suvokiu šį pasakojimą...

Lesia, teatrališkai vis dar vaidindama, paspringsta kava. Staiga Olegas pasijunta per silpnas kovoti.

– Kiek puslapių perskaitei, Lesia? Vienuolika? Pamatysi, paskui viskas sustoja į vietas. Chronologija, biografija... Jekate-

rinos vaikystė Vokietijoje, tada ji atvyksta į Rusiją, kur išteka už būsimojo Petro III. Turės meilužių, o kai vyras atsisės į sostą, jos meilužiai jį nužudys, ji ims valdyti, vykdys reformas, sumuš sultoną, sužavės prancūzus filosofus... Būk rami, visa istorinė tikrovė atspindėta, net krinolinų plotis... Bet palauk, nepasiliksi?

Jis maldauja, jo balsas pakyla, jis susivokia, kad, norėdamas sulaikyti Lesią, galėtų parašyti net tokias banalybes kaip vaikystė, jaunystė, didysis valdymas...

– Ne, šiandien vakare rengiam baliuką pas Ziamceva – jį tik gavome leidimą filmuoti. Kadangi jis nėra geriausias tavo draugas... Be to, tu turi darbą. Labai stiprus tavo pasakojimas! Jaunoji Jekaterina apgailėtinoje mažoje kunigaikštystėje, toje suplėkusioje Vokietijoje, o paskui – opa! Štai ji – imperijos viršūnėje! Graži *success story*. Tik pažadėk man, kad išbrauksi vienuolika pirmų puslapių...

Lesia pačiumpa šalia spausdinimo mašinėlės gulintį kišeninį veidrodėlį, pasiryškina lūpas.

Jis palydi ją iki durų. Virtuvėje ant taburetės sėdi moteris, jos žvilgsnis įsmeigtas į snaigių akrobatiką kitapus tamsaus langų. „Girtuoklė“, – sušnabžda Lesia ir mirkteli Olegui.

Trinkteli durys, jis vėl eina pro virtuvę, pasisveikina su moterimi:

– Zoja, ačiū, kad įleidot mano draugę...

Moteris pro savo dūmus linkteli. Gražus jos veidas paženklintas nuovargio ir, be abejo, alkoholio... Jis niekada nematė, kad kas nors pas ją ateitų. Kartais ant viryklės išdygsta senas Zojos virdulys – tikriausiai dar paskutinio karo laikų rakan-das.

Grižęs į kambarį, Olegas surenka paskleistus lapus, tuos puslapius, kuriuos Lesia patarė išbraukti: veidrodis pakyla, pasirodo alkova, veidrodis nusileidžia... Vienas po kito praslenka šešėliai, kiekvienas jų įkūnija tai, kad Jekaterina negali būti mylima.

Naktį jo galvūgalyje kaip pažįstama viešnia įsikuria nemi-
ga. „Groteskiškas vodevilis“, – sakė Lesia apie jo scenari-
jų... Tačiau ar gyvenimas iš tiesų yra kas nors kita?

Prieš metus jis papasakojo filmo sumanymą dėstytojui –
savo mokytojui Levui Basovui. Senis išklause atjaučiama veido
išraiška, paskui ėmė kalbėt kaip su sveikstančiu ligoniu, kurį
reikia patausoti:

– Siužetas keblus... Dėl daugybės priežasčių: praktinių, nes
kainuos didžiulius pinigus (kostiumai, mūšio scenos...), ir po-
litinių – nė nereikia tau aiškinti. Be to, čia pakankamai me-
džiagos keliems ilgo metro filmams. 1762-ųjų valstybės per-
versmas, netikėtas Jekaterinos nėštumas, caro nužudymas. O
Potiomkinas? Toks veikėjas tiesiog pradreskia ekraną! O Puga-
čiovo sukilimas? Tiesa, Puškinas iš to sukūrė gana trumpą pa-
sakojimą – romanistas gali pasakyti: „Pugačiovas įsakė apgulti,
ir miestas krito.“ Bet tu pamėgink tai nufilmuoti su keturiais
šimtais statistų! Subtiliausias dalykas – net ne laikas, kurį reikės
suspausti. Ne, tai žmogaus slėpinys. Kas iš tiesų yra Pavelas, jos
sūnus? Idiotas, motinos nekenčiamas germanofilas? Ar tragiška
būtybė, kurią ta neapykanta nužudė? Ne, Jekaterina nuo A iki

Z – tai bus tik dar vienas kostiuminis atkūrimas. Arba animacinis filmas... Juk neketini pasukti į animaciją?

Ta mintis abu prajuokino. Olegas prižadėjo nemėgdžioti Volto Disnėjaus... Jis pradėjo skaityti, krauti tas knygų piramides, kurios atėmė gyvybinę jo erdvę. Jekaterina įsismelkė į visus jo minčių užkaborius, o naktimis – į sapnus. Oras persismelkė „Jekaterinos amžiaus“ kvapu, kaip sako rusai, gardžiu ir aitrių odinių knygų aptaisų kvapu... Jo erudicija virto našta: šimtai veikėjų išibrovė į jo vienumą – nerimastingi, ribiniai, neaprepiamo likimo herojai. O reikėjo išmintingai juos vesti iš vienos scenos į kitą valandos ir keturiasdešimties minučių trukmės filme.

Jis išgyveno nevilties laikotarpį, šimtąkart buvo nusprendęs paleisti viską iš rankų. Vėliau vieną dieną persmelkė nuojauta: ką gi, iš tikrųjų reikia kurti juostą animacinio filmo maniera!

Didysis veidrodis pakyla, alkova tuščia, jaunasis meilužis Mamonovas ką tik pranešė Jekaterinai, kad myli kitą moterį. Imperatorė verkia, niršta, rezga kerštą... Veidrodis nusileidžia, o alkovoje – naujas dvidešimt dvejų favoritas, apkabinęs carienę, kuriai per šešiasdešimt. Veidrodis pakyla. Karas su Turkija. Veidrodis nusileidžia. 1789 metų liepa. Neištikimasis Mamonovas žiauriai nubaudžiamas. Veidrodis. Paryžiuje tie pašlemėkai prancūzai šiaušiasi prieš karalių – Ormesonas buvo teisus! Veidrodis. Jekaterina vėl skaito *Persiškus laiškus*. Veidrodis. Favoritas Zubovas – rusiškai „dantis“. „Galandu ant jo dantį,“ – burba Potiomkinas, kaitaliojantis karą su osmanais ir savo haremo, kuriam priklauso penkios jo paties dukterėčios, malonumus. Veidrodis. Liudviko XVI sargybiniais nukertamos galvos, jos pamautos ant smaigų ir vežamos karaliaus karietai

iš paskos... Veidrodis. Jekaterina kaip paprastai atsikelia penktą valandą ryto, patrina veidą ledo gabaliuku, pasiruošia kavos. Jos ambasadorius iš Paryžiaus praneša, kad padugnės smaginosi garbanodami ant smaigų pamautų galvų plaukus...

Istorija – juodos ir kraujo spalvų animacinis filmas. Būna, kad Jekaterina nekenčia dailių prancūzų filosofų doktrinų.

Nemiga neapleidžia. „Tavo scenarijus – tikra beprotybė!“ – sakė Lesia... Olegas atsikelia ir nedegdamas šviesos prasispraudžia pro knygų rietuves, atsirėmęs į spintą pasilypėja ant kėdės. Iš gatvės sklinda žalsva žibinto šviesa, jos pakanka stikliniam cilindriui susirasti. Sakytum, bronzą apjuostas toršeras. Ne, tai senas stebuklingas žibintas. Jis atsargiai jį priglaudžia, pastato ant stalo. Mechanizmas sulūžęs, kadaise spyruoklė vertė pamažėle suktis iš juodo kartono iškirptus personažus: damas su krinolinais, ponus su perukais... Olegas pasuka cilindrą, žibinto spindulyje ant kambario durų pajuda vaiduoklių eiseną.

Jis stengiasi sulaikyti ašaras, kandžioja lūpas, skuba surinkti tuos kartoninius siluetus, padėti žibintą į vietą ir vėl atsigulti. Ši sulūžusi relikvija – jo mamos...